

Fra: Byplan Postmottak <byplan.postmottak@trondheim.kommune.no>

Til: Byarkiv Postmottak <trondheim-byarkiv.postmottak@trondheim.kommune.no>

Sendt: 14. desember 2022 kl. 14.33

Emne: Fwd: 20/00006-256 - Kommuneplanens arealdel 2022-2034 - høring

Vedlegg: image001.jpg; Gravplassarealer i Trondheim_situasjonsrapport og behovsanalyse_august 2000.pdf

----- Forwarded message -----

Fra: Helena Rosselli <hs944@kirken.no>

Date: ons. 14. des. 2022 kl. 13:33

Subject: 20/00006-256 - Kommuneplanens arealdel 2022-2034 - høring

To: Byplan Postmottak <byplan.postmottak@trondheim.kommune.no>

Hei!

Kirkelig fellesråd ønsker å komme med innspill til KPA, men grunnet sykdom, fravær og ferier så har dette blitt forsinket fra oss og kommer dermed i kortfattet form.

Det er viktig å sette av tilstrekkelig areal på Vikåsen i KPA til gravplass. KFIT var på befaring med eierskap i Trondheim kommune tidligere i sommer hvor vi ble enige om at det er viktig at dette arealet blir avsatt til fremtidig gravplass. Stedet er også godt egnet til formålet.

Med tanke på avvisning av detaljreguleringen for Kattem Ust, er det uheldig at ikke areal blir avsatt til fremtidig gravplassformål. Det er kommunens ansvar å sikre areal og KFIT melder inn behovet, hvilket vi gjør nå.

Hvis det ikke blir Kattem Ust og ei heller Vikåsen, så er spørsmålet hvor kommunen skal avsette areal til fremtidig gravplass? Det er fritt valg av gravsted og form, slik at dette må hensyntas. Rapporten som er utarbeidet i 2019 av KFIT og kommunen i fellesskap, Behov for areal til gravplasser 2020-2100, omhandler ikke den totale kapasiteten for gravplasser i Trondheim, men kun når den enkelte gravplass går full i hver enkelt del av kommunen. Med andre ord mangler en rapport for totalkapasiteten for gravplasser i kommunen og rapporten fra 2019 har blitt benyttet til å beregne det totale behovet, hvilket blir uriktig.

Viser også til rapporten Gravplassarealer i Trondheim utarbeidet av Rådmannen og byplankontoret i august 2000. Der står det at kommunen skal utarbeide en beredskapsplan for kirke- og kirkegårdsdrift i punkt 3.2.4.14 i rapporten.

KFIT har for så vidt aldri fått en beredskapsplan for kirkegårder i Trondheim slik at dette er heller ikke lagt inn i våre tall. Vedlagt er rapporten fra 2000.

Med vennlig hilsen

Helena Rosselli

Arkitekt og prosjektleder bygg og eiendom
Mobil: +47 95212155

Bygg og eiendomsavdelingen

Munkegata 6, 7013 TRONDHEIM

Postboks 2300 Torgarden, 7004 TRONDHEIM

Sentralbord: +47 99 43 60 00

--

Med vennlig hilsen

Byplankontoret

Trondheim kommune

Gravplassarealer i Trondheim

Situasjonsrapport og behovsanalyse

**"Utenfor kirkegaard maa ikke begravelse
finne sted uten Kongens tillatelse"**
Kirekegaardsloven av 1897

BYPLANKONTORET
August 2000

FORORD

På bakgrunn av Kirkelig fellestråds investeringsbudsjett for perioden 2000-2003, har Rådmannen, kommunaldirektør for kultur bedt Byplankontoret om at det utarbeides forslag til kommunedelplan for kirkegårder i Trondheim.

Foreliggende situasjonsrapport med behovsanalyse er et første skritt på vegen frem til en slik plan.

Behovsanalysen vil redegjøre for det enkelte sogns behov for kirkegårdsareal, kommunedelplanen vil foreslå lokalisering.

Ann-M. Harkjerr
Ann-Margrit Harkjerr
Byplansjef

INNHOOLD

1. INNLEDNING

Arbeidsform

Metode

2. SAMMENDRAG OG KONKLUSJON	6
2.1 Konkretisering av behov	8
3. BEHOV FOR GRAVPLASSER I TRONDHEIM	
3.1 Kart over soknene / ditriktene / kirkegårdene og kirkene	9
3.2 Bakgrunn	
3.2.1 Befolkningsutvikling	10
3.2.2 Aktuelt lovverk	12
3.2.3 Kirkegårdstilhørighet	14
3.2.4 Faktorer som påvirker behov for gravplassarealer	15
4.1 Andre trossamfunn	
4.2 Krigskirkegårder	
4.3 Lovendringer	
4.4 Gravtyper og gravleggingsformer	16
4.6 Festet grav	
4.7 Fri grav	
4.8 Forholdet mellom bruk av festet grav og fri grav	17
4.9 Fredningstid	
4.10 Festetid	
4.11 Anonym gravlegging	
4.12 Dødfødte barn	18
4.13 Kremasjon	
4.14 Beredskapsbehov	
4.15 Jordbunnsforhold	
4.16 Plastgraver	19
4.17 Gravlegging i øst-vest retning	
4.18 Kulturminner	
3.2.5 Alternative måter å gravlegge på	20
3.3 De ulike sogns gravplassbehov	
3.3.1 Tabell over behov for kiste- og urnegrav	21
3.3.2 Kirkegårdskapasiteten	
2.1 Ranheim kirkegård	22
2.2 Moholt kirkegård	23
2.3 Havstein kirkegård	24
2.4 Tiller kirkegård	25
2.5 Lademeoen kirkegård	26
2.6 Lade kirkegård	27
2.7 Stavne kirkegård	27
2.8 Heimdal urnelund	27
2.9 Leinstrand kirkegård	28
2.10 Byneset kirkegård	28
2.11 Tilfredshet kirkegård	29
2.12 Bratsberg kirkegård	30

1. INNLEDNING

Gjennom mange år har mangelen på opparbeidet gravplassareal i Trondheim vært merkbar, særlig i enkelte bydeler og sokn. Mangelen merkes godt hos Kirkevergens etat gjennom alle henvendelser som kommer fra publikum og via den oppmerksomhet som situasjonens konsekvens vies i media fra tid til annen. Mange gir også uttrykk for at det er lang vei til kirkegården og at offentlig kommunikasjon er lite tjenlig.

Et tilbakevendende spørsmål er også om avdøde kan gravlegges på annen kirkegård enn der kirkegårdstilhørighet tilsier. (3.2.3)

Allerede i forbindelse med kommuneplanarbeidet i 1986, ble det rettet søkelys på gravplass-situasjonen og at den var prekær i enkelte deler av kommunen.

I 1990 utarbeidet daværende Teknisk avdeling utredningen " Gravplasser i Trondheim kommune, behov og konflikter". På bakgrunn av denne, anslår man i Kommuneplanes arealdel 1993 at behovet for nytt areal til gravplass er på 300 da.

Trondheim kommune og Kirkelig fellelråds økonomiske situasjon har i midlertid ført til manglende oppfølging. Lite areal er opparbeidet til kirkegård, spesielt er mangelen merkbar i enkelte bydeler.

Arbeidet med regulering av kirkegårds areal er i gang, arealer både på Leira og på Charlottenlund er nå sikret ved vedtatte reguleringsplaner, men arealene er ikke ervervet.

Arbeidsform og deltagere

Situasjonsrapport og behovsanalyse er utarbeidet av Torhild Hovdenak.

Sigmund Knutsen er ansvarlig for befolkningsstatistikk og dødelighetsprognoser.

Hallgerd Suul Brobakke er ansvarlig for kartproduksjon.

Arbeidet med situasjonsrapporten er utført i nært samarbeid med Kirkevervkontoret v/ Bjørn Isachsen som har levert kirkegårdstekniske data og spesifikasjoner.

Før arbeidet med kommunedelplanen igangsettes, vil rapporten forelegges Kirkelig fellelråd og menighetsrådene til uttalelse.

Metode

Det er en vanskelig oppgave å beregne nøyaktig behov for gravplassareal i en kommune.

Det er mange usikre faktorer som legges til grunn for beregning og den endelige vurdering, og det er nødvendig at planperioden er lang, som regel 30-40 år. Prognosene blir også av den grunn usikre.

Vi vet ikke hvordan f.eks kremasjonsprosenten vil endre seg fremover i tid.

Hva vil skje med de store familiegravstedene? Vil pårørendes holdning til bevaring av grav endre seg? Vil festeavgiftens størrelse påvirke forbruket av gravsted med 2 plasser og føre til at pårørende ved fremfeste av gravsted gir fra seg plasser i store gravsted? Hva er det som påvirker pårørendes valg av kirkegård? Vil den nye gravlovens regel om rett til betalingsfri grav føre til økt forbruk av nye 1-plasser? Osv.

Loven stiller krav til at det til enhver tid skal være ledig opparbeidet gravareal til minst 3% av befolkningen, men loven gir ingen signaler om hvordan beregning forøvrig skal skje.

Kirkegårdskonsulent Helge Klingberg har i sin bok "Kirkegårdsboka" beskrevet de mest brukte metoder. Vi har valgt å bruke den som skal føre frem til det mest nøyaktige grunnlaget for videre vurdering.

Det er antallet døde i en periode som bestemmer hvilket behov en har for gravarealer i perioden. Den gjennomsnittlige dødeligheten i Norge er på 1,05 % pr. år. Lokalt kan dødsraten være større eller mindre, avhengig av befolkningen har høy eller lav gjennomsnittsalder. Vi har beregnet dødelighet i distriktene i 10-årsperioder, for en planperiode på 30 år (3.2.1)

Da det nå var viktig å skaffe seg kunnskap om det enkelte sogns behov for gravareal fremover i tid, er dødelighet i sognene beregnet ut ved at dødstall på distriktsnivå er fordelt på hvert enkelt sogn.

Forbruket av graver kan variere en del fra sogn til sogn.

Kremasjonsprosent for det enkelte sogn er beregnet og lagt til grunn i den videre vurdering. Der kremasjonsandelen er stor, vil det føre til mindre forbruk av gravareal.

Det finnes ingen statistikk som forteller om hvordan gravleggingen fra det enkelte sogn fordeler seg på gjenbruk av tidligere benyttet gravareal, på bruk av nye 2-plasser, på bruk av ny 1-plass eller bruk av nytt urnegravsted. Disse forhold er derfor beregnet for det enkelte sogn på bakgrunn av erfaringstall fra den kirkegård sognet naturlig bruker eller hva som er bestemt i kirkegårdsvedtekten.

Vi har altså regnet ut prosentvis andel av urner som gravlegges i nye gravsted, prosentvis andel av kister som gravlegges i nye kistegraver hvor det reserveres en plass ved siden av (ny 2-plass) og prosentvis andel av kister som gravlegges i nye kistegraver hvor det ikke reserveres en grav ved siden av (ny 1-plass). Det legges til grunn i denne metoden at resten av gravleggingen skjer som gjenbruk av eksisterende gravareal.

På bakgrunn av antall dødsfall i sognet og kunnskap om hvordan gravleggingen har fordelt seg på ulike typer graver, har vi beregnet fremtidig nytt gravbehov for hvert enkelt sogn. Ved å sammenholde de sogns behov som sogner til en bestemt kirkegård, opp i mot aktuell situasjon på denne kirkegården, fremkommer opplysning om ledighet eller mangel på både kiste- og urnegraver.

Selv om det er gravene som primært krever areal, er det en rekke andre forhold som også må innregnes i det totale arealet som går med. Dette vil i praksis variere fra kirkegård til kirkegård. Gjelder det en kirkegårdsutvidelse, kan en ofte se bort fra behov for parkeringsarealer og driftsavdeling, om ikke dette er mangelfullt løst fra før. I arealberegning for en ny kirkegård må arealer til adkomst, vegger, vegetasjon, sitteplasser, plasser for vann og avfall, driftsavdeling og parkering innregnes. Kirkegårdskonsulenten anbefaler at netto gravareal ikke utgjør mer enn 35-40% av totalarealet, dvs. en må legge til 150- 180 % av nettoarealet for gravene. Vi har i vår beregning benyttet 150 %.

Dette er grunnlaget for vår vurdering av behov for kiste- og urnegraver i 30-årsperioden, beregning av areal, vurdering av behov for utvidelser eller etablering av nye kirkegårder.

2. SAMMENDRAG OG KONKLUSJON

Trondheim kommune, teknisk avdeling utarbeidet i 1992 en rapport om "Gravplasser i Trondheim kommune, behov og konflikter". Rapporten konkluderte med at behovet for nyanlegg var ca. 300 da, fordelt på utvidelser av eksisterende kirkegårder og anlegg av nye. Behovet for gravplass for ikke-kristne trossamfunn ble påpekt.

I tillegg til behovene for utvidelser, ble det vist til at det var et umiddelbart behov for etablering av ny kirkegård på Leira for å avhjelpe situasjonen i Strinda-området, ny etablering på Jakobsli ville avhjelpe Ranheim, etablering på Vikåsen-Reppe var nødvendig for den planlagte Vikåsenutbyggingen og det var behov for nyanlegg av kirkegård i syd for områdene Kattem - Heimdal - Kolstad.

I årene siden 1992 er det gjennomført utvidelser på Tiller kirkegård, Moholt kirkegård, Havstein kirkegård og Lademoen kirkegård.

Det er i 1999 regulert arealer til kirkegårdsformål på Leira og på Charlottenlund, med henholdsvis 88 da på Leira og 90 da på Charlottenlund. I tillegg er det tidligere regulert 40 da på Kolstad. Dette arealet er noe grunnlendt og mest egnet til urnelund. Domkirkegården, som i 1897 ble vedtatt nedlagt, er vedtatt gjenåpnet for nedsetting av urner. Dette kan imidlertid ikke skje før antikvariske utgravninger er gjennomført. Tilgjengelig areal er lite og det må avklares på hvilken måte kirkegården skal brukes, om den skal være for sognet eller for alle.

Benytttes en grov beregningsmetode for vurdering av gravareal for kommunen under ett, basert på dagens folketall, dødelighetsprognosen for 2000-2030, dagens kremasjonsprosent og erfaringstall for forbruk av ny gravplass kontra gjenbruk, finner en at behovet for nytt gravplassareal er på 206 da.

Beregningsmetoden vi har benyttet viser et arealbehov på 197,5 da.

I tillegg til dette, må en beregne "erstatnings"-arealer for å ivareta problematikk med plastgraver (3.2.4.16) og "erstatnings"-arealer for kistefelt hvor grunnforholdene ikke lenger gir mulighet for gjenbruk (3.2.4.15). Dette representerer til sammen et areal på 81,6 da. Erstatning for dette arealet må finnes enten ved nytt areal eller ved f.eks oppfylling av eksisterende kirkegård, der det er mulig. Uansett metode, vil dette kreve betydelige investeringer.

Netto behov for nytt kirkegårdsareal er på 280 da.

Når det gjelder beregning av anleggstart, må en ta hensyn til at det går min. 3-5 år fra vedtak er fattet til gravlegging kan finne sted.

Ser en på situasjonen på kirkegårdene og det enkelte sogns behov for bruk av nytt kirkegårdsareal (3.3.1) i årene fremover, kan en trekke følgende konklusjon for den enkelte kirkegård:

Ranheim kirkegård vil være fullbelagt om 7 år.

Kun eksisterende (festede) gravsted kan deretter benyttes, andre (som fra før av ikke har gravsted) må gravlegges på annen kirkegård.

Plastgravproblematikk og meget dårlige jordbunnsforhold på store deler av den gamle kirkegården reduserer gjenbruk av 1450 graver. Det finnes ikke arealer egnet for videre utvidelse.

Det må umiddelbart igansettes arbeid med etablering av ny kirkegård.

Arealbehovet er på 27,3 da i planperioden (inkl. 16 da erstatning for plast/grunnforhold).

Moholt kirkegård vil være fullbelagt om 10 - 11 år.

Dette betyr at sognene som i dag benytter kirkegården fra da av i praksis står uten kirkegård for andre enn de som allerede har et gravsted der. Kirkegården er ment å betjene sognet til en hver tid.

Plastgraver reduserer gjenbruk av 990 graver på den eldre delen av kirkegården. Dårlige jordbunnsforhold på de nyere deler av kirkegården, med behov for forlenget fredningstid, er ikke konsekvensberegnet.

Det finnes ikke arealer egnet for videre utvidelse av kirkegården.

Det må umiddelbart igansettes arbeid med etablering av ny kirkegård som kan avlaste Moholt. Arealbehovet (inkl. plastgraver 11,2 da) er i planperioden på 76,2 da (16,5+18+19,9).

Havstein kirkegård vil være fullbelagt om 6-7 år.

Også her slår plastgraver og dårlige omdanningsforhold negativt ut, 1500 graver berøres av dette og arealet må erstattes. På Havstein finnes arealer egnet for utvidelse av kirkegården. Arealbehov i planperioden er på 55,8 da (inkl. 17 da plast/grunnforhold).

Det må umiddelbart igansettes arbeid med utvidelser av kirkegården. Urnedsettelse for deler av sognet må på sikt vurderes lagt til Kolstad.

Tiller kirkegård vil være fullbelagt om 4 år og må utvides snarest.

Utvidelsesareal er regulert og prosjektert. Arealbehov i planperioden er på 67,4 da (inkl. 2,3 da plastgrav). Urnedsettelse må på sikt vurderes lagt til Kolstad.

Lademoen kirkegård har i dag ingen ledige kistegraver og må utvides.

Gjenbruksfrekvensen er høy, men det vil allikevel være noe behov for nytt gravareal. Arealbehov i planperioden er på 25,1 da (inkl. 17,5 da plastgrav).

Lade kirkegård

Selv ved omregulering og omlegging av kistegravfelt til urnegravfelt, er det noe usikkert om arealet vil dekke behovet i planperioden. En mangler i dag oversikt over antallet "ledige" graver.

Stavne kirkegård

Meget dårlige grunnforhold gjør at 15 da må taes ut av bruk som kistegravareal. Kirkegården bør i løpet av første 10-årsperiode utvides.

Heimdal urnelund

For å sikre at urnelunden fremtidig kan betjene deler av Heimdal sokn, bør ny urnelund etableres på Kolstad.

Leinstrand kirkegård vil bli fullbelagt i løpet av planperioden og må utvides.

Byneset kirkegård vil bli fullbelagt i løpet av planperioden og må utvides.

Tilfredshet kirkegård har kapasitet ved gjenbruk ut planperioden.

Bratsberg kirkegård bør utvides i løpet av planperioden.

Dagens gravareal er til dels grunnlendt og til dels fuktig.

2.1 Konkretisering av behov for større utvidelser, nyanlegg og omlegginger.

Nyanlegg av kirkegård må være minimum 20 da, for å ivareta tekniske og estetiske verdier og krav.

En kirkegårdsutvidelse må dekke behovet for gravareal i minimum 10 år.

Tiller kirkegård må utvides med min.12 da omgående.

Anleggsarbeid må igangsettes i 2001 og være ferdigstilt senest 2003.

Ny utvidelse må igangsettes i 2011 og omfatte min. 25 da.

Det vil være behov for ytterligere utvidelser eller nyetablering annet sted.

Det forutsettes at det etableres urnelund på Kolstad.

Charlottenlund kirkegård må etableres med 30 da.

Anleggsarbeidet må igangsettes i 2001 og være ferdigstilt i 2003.

Tidspunkt for utvidelse påvirkes av etablering av kirkegård på Leira, gjenbruksløsninger på Rønheim og utviklingen på Moholt kirkegård.

Domkirkegården må klargjøres for bruk.

Rehabiliteringsarbeider må oppstartes i 2001.

Leira kirkegård må etableres med 30 da.

Anleggsarbeidet må igangsettes i 2002 og være ferdigstilt i 2004.

Behov for utvidelse antas å komme med anleggsstart i 2015 og omfatte 20 da.

Det er behov for ytterligere utvidelser.

Havstein kirkegård må utvides med min.20 da.

Anleggsarbeid må igangsettes i 2003 og være ferdigstilt senest 2005.

Ny utvidelse må igangsettes i 2013 og omfatte min. 20 da.

Det vil være behov for ytterligere utvidelser.

Det forutsettes at det etableres urnelund på Kolstad.

Lade kirkegård må omlegges til urnelund i 2003.

Kolstad urnelund må etableres med 15-20 da.

Anleggsarbeidet må igangsettes i 2004 og være ferdig i 2005.

Lademoen kirkegård må utvides med 5 da i 2004.

Det er behov for ytterligere utvidelse.

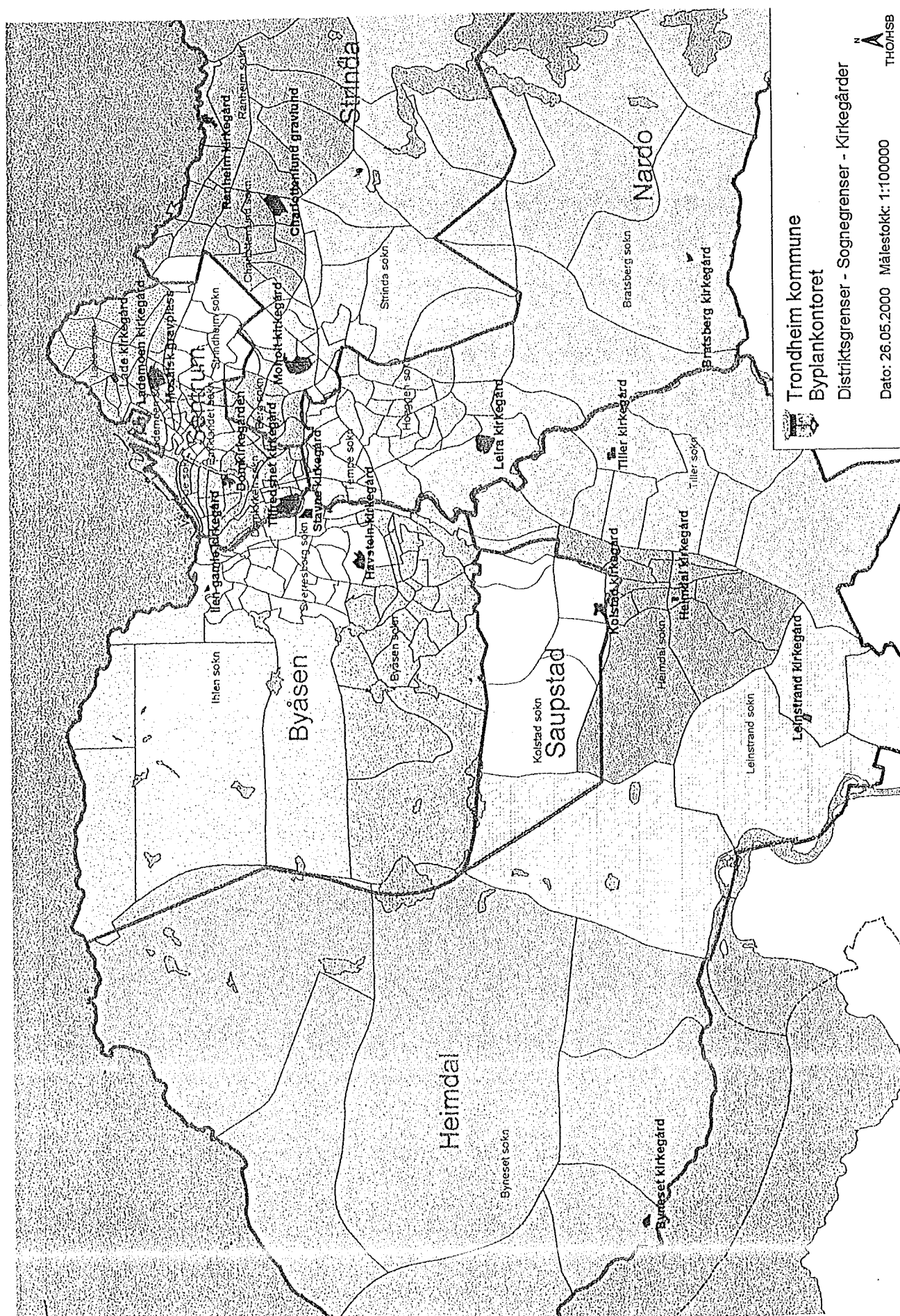
Stavne kirkegård må utvides med 15 da i 2005- 2007

Ilen kirkegård må klargjøres for bruk.

Arbeidet må oppstartes i 2004. Nordre avlastingsvei forventes ferdig i 2006.

3. BEHOV FOR GRAVPLASSER I TRONDHEIM

3.1 Kart over sognene og kirkegårdene

3.2 Bakgrunn

3.2.1 Befolkningsutvikling

Kommuneplanmeldingen om byutviklingsstrategier fram til 2030 inneholder tre hovedmodeller for byutvikling. Alle modellene forutsetter betydelig befolkningsvekst innen kommunen fram til 2030, men fordelingen mellom byområdene vil være forskjellig. Byutviklingsmodellene er et befolkningstall på 180 000 i 2030 til grunn, dvs en vekst på omlag 1000 pr år i gjennomsnitt.

Flytteaktiviteten er høyest i de yngre aldersgruppene og avtar etter 40-årsalderen. Imidlertid har en i de senere år også registrert en boligmotivert lokal flytteaktivitet også blant middelaldrende og eldre. For det meste har disse flyttingene trolig foregått inn til sentrum eller innen samme bydel. Prognosene forutsetter at slik flytting finner sted samt både innenlandsk flytting og innvandring. For landet som helhet har innvandringen aldri vært høyere enn i 1998 og i 1999. Mye av dette skyldes krigssituasjonen i tidligere Jugoslovia.

Befolkningsutviklingen i kirkesogn fram til 2030

Vi har beregnet folketallet i kirkesogn i 2030 basert på utviklingen i nærliggende skolekretser. Byutviklingsmodell 1 vil gi sterk befolkningsvekst i de sentrale bydeler fram til 2030, mens befolkningen her øker svakt dersom modell 2 legges til grunn og nærmest stagnerer med modell 3.

Som rådmannens anbefaling er det utredet en kombinasjon av modellene 1 og 2. I denne vil Tiller sogn fortsatt få en dobling av folketallet. Videre vil Lade, Hoeggen, Tempe og Ranheim sogn øke folketallet med om lag 40%. Charlottenlund, Ilen og Lademoen får en vekst på 20-30% i dette alternativet. Se vedlegg, tabell 1 Befolkningutvikling i kirkesogn.

Dødelighet i Trondheim 2000-2030

Vi har framskrevet dødelighetstall for hele perioden fram til 2030 i to alternativer. I alternativ A har vi forutsatt konstant dødelighet som i 1998 i hele perioden. I alternativ B forutsetter vi en viss økning i levealderen,

Tabell 2. Gjennomsnittlig antall døde pr. år 2000-2030 iht. 3 alternativer.
Kilde: SSB og Kompas-modellen april 2000.

Tidsperiode	SSB 1996/1999 mellomalternativ (99-29h15)	Kompas alternativ A (29mol+2c)	Kompas alternativ B
2000 - 2004	1330	1350	1290
2005 - 2009	1380	1430	1270
2010 - 2014	1400	1470	1310
2015 - 2019	1420	1510	1400
2020 - 2024		1600	1500
2025 - 2029		1700	1600

Valg av byutviklingsmodell og konsekvenser for kirkegårdsplanen

Rådmannen har anbefalt en kombinasjon av byutviklingsmodell 1 og 2 og Bystyret vil behandle meldingen i august-møtet. Tabell 3 viser imidlertid at den bydelsvise fordelingen i antallet døde i perioden 2000-2030 påvirkes lite av den byutviklingsstrategi som legges til grunn. Konsekvensene for antall døde i kirkesognene vil imidlertid være vesentlig større på lengre sikt.

Veksten i antall døde fram til 2030 vil iht til den anbefalte modellen særlig komme i Heimdal. Også Nardo og Saupstad vil få betydelig prosentvis vekst. Strinda og Byåsen vil få en viss økning i siste del av perioden.

Det største antallet døde vil vil likevel i hele perioden få innenfor distriktene Sentrum og Byåsen.

Tabell 3 Gjennomsnittlig antall døde fordelt på distrikter
Kilde: Kompas-modellen april 2000, alternativ B for dødelighet.

Distrikt	Antall døde år 2000	Gjennomsnittlig antall døde pr år iht kombinert byutviklingsmodell 1+2			
		2000-2009	2010-2019	2020-2029	% endring 2000-2029
Sentrum	377	357	347	366	- 3%
Strinda	253	245	244	281	11%
Nardo	171	177	200	225	32%
Byåsen	264	267	277	303	15%
Saupstad	81	75	82	112	38%
Heimdal	141	158	197	255	81%
Sum	1287	1281	1352	1552	21%

3.2.2 Aktuelt lov-verk og lovens krav

Gravferdsloven, lov av 7 juni 1996 nr. 32 om kirkegårder, kremasjon og gravferd.

Det er ulike kapitler og paragrafer som er av interesse i denne sammenheng, kun disse refereres.

Kapittel 1.

§ 1. Hvor gravlegging skal skje.

Gravlegging skal skje på offentlig kirkegård eller på gravplass anlagt av registrert trossamfunn i henhold til tillatelse etter lov 13 juni 1969 nr. 25 om trdomssamfunn og ymist anna.

.....

Kirkegården er soknets eiendom, med mindre annet følger av særskilt rettsgrunnlag. Soknene i en kommune kan i fellesskap eie kirkegårder.

§ 2. Krav til kirkegårder

I hver kommune skal det være en eller flere kirkegårder av en slik størrelse at det til enhver tid er ledige graver for minst 3 % av kommunens befolkning. Kirkegård skal i alminnelighet anlegges i hvert sokn og i nærheten av en kirke.

.....

§ 3. Kirkelig fellesråd og kommunens ansvar.

Kirkelig fellesråd har ansvaret for at kirkegårder og bygninger på kirkegårder forvaltes med orden og verdighet i samsvar med gjeldende bestemmelser.

Utgifter til anlegg, drift og forvaltning av kirkegårder utredes av kommunen etter budsjettforslag fra fellesrådet.

§ 4. Anlegg m.m. av kirkegård og krematorium.

Anlegg, utvidelse, nedleggelse eller annen vesentlig endring av kirkegård og bygninger på kirkegård kan ikke skje uten tillatelse fra bispedømmerådet. Bispedømmerådet kan sette vilkår for tillatelsen.

.....

Før vedkommende myndighet treffer avgjørelse, skal menighetsmøtet gis anledning til å uttale seg om oppføring av krematorium og om anlegg og nedleggelse av kirkegård.

§ 6. Rett til grav.

Avdøde personer som ved dødsfallet hadde bopel i kommunen har rett til fri grav på kirkegård her. Det samme gjelder dødfødte barn når moren har bopel i kommunen. Kirkelig fellesråd kan gi tillatelse til at også personer uten bopel i kommunen gravlegges på kirkegård i kommunen. Det kan da kreves dekning av kostnadene ved gravferden og avgift ved feste av grav.

§ 8. Fredningstid for grav og kirkegård.

En grav kan nyttes til ny gravlegging når det har gått minst 20 år siden siste gravlegging og vedtektene for kirkegården ikke fastsetter en lengre fredningstid.

Urne kan likevel nedsettes i kistegrav selv om fredningstiden etter første ledd ikke er utløpt. Når en kirkegård nedlegges, skal den være fredet i minst 40 år etter siste gravlegging.

Det vises også til:

Forskrifter til lov om kirkegårder, kremasjon og gravferd.

Kirkeloven, lov av 7 juni 1996 om Den norske kirke

Lov om trdomssamfunn og ymist anna, lov av 13 juni 1969

Arbeidsmilljøloven og arbeidstilsynets forskrifter

Plan og bygningsloven av 14 juni 1985

Vedtekter for kirkegårdene i Trondheim kommune, vedtatt 16.12.1997

1

3.2.3 Kirkegårdstilhørighet

Kirkelig fellesråds vedtekter § 1.1. Kirkegårdstilhørighet

Bakklandet sokn	Lademoen kirkegård
Berg sokn	Moholt kirkegård
Bratsberg sokn	Bratsberg kirkegård
Byneset sokn	Byneset kirkegård
Byåsen sokn	Havstein kirkegård
Charlottenlund sokn	Ranheim kirkegård
Domsognet	Tilfredshet kirkegård
Heimdal sokn	Tiller kirkegård / Heimdal urnelund
Hoeggen sokn	Moholt kirkegård
Ilen sokn	Stavne kirkegård
Kolstad sokn	Tiller kirkegård
Lade sokn	Lade Kirkegård (urner) / Lademoen kirkegård (kister)
Leinstrand sokn	Leinstrand kirkegård
Ranheim sokn	Ranheim kirkegård
Strinda sokn	Moholt kirkegård
Strindheim sokn	Moholt kirkegård
Sverresborg sokn	Havstein kirkegård
Tempe sokn	Moholt kirkegård
Tiller sokn	Tiller kirkegård
Vår Frue sokn	Tilfredshet kirkegård

Omsatt til kirkegård:

Ranheim kirkegård =	Ranheim sokn + Charlottenlund sokn
Moholt kirkegård =	Strinda sokn + Strindheim sokn + Berg sokn + Tempe sokn + Hoeggen sokn
Lade kirkegård =	Lade sokn (urner)
Lademoen kirkegård =	Lade sokn (kister) + Lademoen sokn
Tilfredshet kirkegård =	Domsognet + Vår Frue sokn
Havstein kirkegård =	Byåsen sokn + Sverresborg sokn
Heimdal urnelund =	Heimdal sokn (urner)
Tiller kirkegård =	Tiller sokn + Heimdal sokn (kister) + Kolstad sokn
Bratsberg kirkegård =	Bratsberg sokn
Leinstrand kirkegård =	Leinstrand sokn
Byneset kirkegård =	Byneset sokn

Mange ønsker fritt å kunne velge kirkegård. Det kan være flere årsaker til dette. Tilgjengelighet til kirkegården, offentlig kommunikasjon, planer om å flytte i løpet av få år, en har fra før av ett eller flere gravsted på annen kirkegård eller spesiell følelsesmessig tilknytting til en spesiell kirkegård, er alle argumenter som blir brukt ved ønske om bruk av annen kirkegård enn bestemt i vedtekt.

3.2.4 FAKTORER SOM PÅVIRKER BEHOVET FOR GRAVPLASSAREAL

3.2.4.1 Andre trossamfunn, rett og mulighet til egen gravplass

Lov om trdomssamfunn og ymist anna, § 18 :

"Kongen eller den han gjev fullmakt, kan samtykkja i at registerført trdomssamfunn får ha eigen kyrkjegard og setja vilkår for dette.

Lov om kirkegårder, kremasjon og gravferd gjeld på tilsvarende måte så langt den passer."

Med økende innslag av fremmede kulturer, melder behovet seg for å avsette areal som kan tilfredstille ønsker om gravleggingsmåter som er anderledes enn våre. Enkelte trossamfunns gravskikker krever noe større areal enn det som er vanlig i Norge.

Noen kulturer går utelukkende inn for kremasjon og anonyme graver.

I Trondheim er det opprettet to gravplasser øremerket for andre trossamfunn.

Ved Lademoen kirkegård ligger den mosaiske kirkegården, anlagt ca 1900.

Det mosaiske trossamfunn driver selv kirkegården, arealet er beregnet til å være tilstrekkelig.

På Moholt kirkegård ble det i forbindelse med utvidelsen av kirkegården i 1998, anlagt 5 stk. gravfelt for andre trossamfunn, omtalt som den internasjonale kirkegården.

Gravfeltene er anlagt for sikher (50 urnegraver), hinduer (54 urnegraver), thai-buddhister (33 urne -/ kistegraver), buddhister (36 kistegraver) og 128 islamske kistegraver.

Gravfeltene har direkte adgang fra Brøsetvegen og det er anlagt en egen utendørs seremoni-plass.

Det finnes foreløpig ikke erfaringstall som kan si noe om fremtidig bruk og behov, men en antar at det i planperioden ikke er behov for utvidelse. Dette underbygges av at medlemmer fra flere trossamfunn velger bruk av ordinære gravfelt på ordinær kirkegård.

Det er ikke registrert henvendelser fra andre trossamfunn ang. behov eller ønske om egen gravplass.

Kirkevergen har imidlertid mottatt søknad fra Krigsseilerne med anmodning om urnenedsettelse ved Krigsseilermonumentet.

3.2.4.2 Krigsgravfelt og krigskirkegårder

Bortimot 30.000 utenlandske borgere som falt under 2. verdenkrig er gravlagt i Norge.

Deres graver er definert som krigsgraver og er beskyttet av internasjonale overenskomster som innebærer at de skal bevares for all fremtid.

I Trondheim har vi en ren krigskirkegård, den tyske beliggende øst for Havstein kirkegård.

I tillegg har vi krigsgravfelt liggende som en del av andre kirkegårder (engelsk på Stavne, russisk, jugoslavisk og serbisk på Lademoen, jugoslavisk og polsk på Moholt).

3.2.4.3 Lovendringer, endringer i forskrifter og vedtekter

Det forligger ingen konkrete planer om endring hverken av lov eller regelverk i nær fremtid.

3.2.4.4 Gravtyper og gravleggingsformer

Kistegraver

Kistegrav skal være minst 3,0 m lang og minst 1,5 m bred (4,5 m²).

Kistegrav anlagt før 1997 kan ha minimumsmålene 2,4 x 1,2. Det skal graves så dybt at kisten får minimum 1 m overdekning. Dersom en kistegrav er kortere eller smalere enn det som er angitt, kan den ikke brukes som kistegrav og må taes ut av bruk. Den kan nyttes til nedsetting av urner eller feltet kan omreguleres slik at alle graver får nødvendig størrelse.

Det er anledning til å sette urner ned i kistegrav, selv om graven fortsatt er fredet. Graven skal da deles inn i åtte luke store deler med plass til en urne i hver del.

Kistegrav i dobbel dybde

Både gammel og ny lov åpner for gravlegging av kister i dobbel dybde.

Graving i dobbel dybde innebærer at det settes to kister oppå hverandre uten at fredningstiden er utløpt for den første. Det skal graves så dybt at den første kisten får minimum 1,7 m overdekning. Slik belegning gir arealmessig gevinst, særlig på kort sikt. Men det følger en rekke ulemper med slik utnyttelse av gravene, kostbar drenering, kostbar og risikofylt graving for nedsetting av kiste og den sist nedsatte kistes fredningstid vil sperre for gjennbruk av den nederste plassen.

I Trondheim ble ett felt for denne type gravlegging anlagt på Lademoen kirkegård i 1970.

Feltet har 235 stk. graver, med plass til to kister i hver.

Erfaringer ved bruk av dette feltet har ikke ført til anlegging av flere og metoden er ikke å anbefale.

Urnegraver

Urnegrav skal ha et flatemål på 2,25 m² (mest vanlig er 1,5m x 1,5m). Det kan gravlegges inntil 4 stk. urner i en slik grav. Urnegraver anlagt før 1997 har ikke hatt lovpålagte mål, men i Trondheim er de eldste 1,2m x 1,2m, urnegraver i "nyere" tid har målene 1,5m x 1,5m. Av estetiske årsaker har det vært diskutert om ikke urnegrav og kistegrav skal være like store. Dette er neppe aktuelt av arealmessige årsaker i Trondheim.

3.2.4.5 Andel av kremasjoner

Kremsasjonsprosenten har de siste 30 år vært relativt uendret, den har ligget på knapt 60% i kommunen sett under ett. De siste år viser en liten reduksjon, kremsasjonsprosenten i 1999 var 58 %. I midtbyoknenene er den høyere enn i ytre sogn. I beregninger er det allikevel vanlig å bruke 60 %. Denne er lagt til grunn i behovsanalysen.

3.2.4.6 Festet grav

Feste av grav kan bare skje ved dødsfall. Se Gravferdslovens kap.3 og lovens forskrifter § 17. Når den som sørger for gravferden ønsker å reservere en eller flere kistegraver ved siden av den som taes i bruk, må den/de festes. En skaffer seg på den måten, mot betaling, en tidsbegrenset rett til å disponere gravstedet. Det er ikke anledning til å feste flere urnegraver ved siden av hverandre. Et feste kan fornyes innenfor den rammen som er fastsatt i sentrale lovregler og lokale kirkegårdsvedtekter

3.2.4.7 Fri grav (betalingsfri grav)

Når en enkelt kistegrav eller urnegrav taes i bruk, betegnes den som frigrav, dvs. at det ikke skal betales noe for å disponere graven i en periode fremover. Denne perioden er like lang som fredningstiden på den aktuelle grav, gravferdsloven § 6.

En frigrav kan brukes ved flere dødsfall i løpet av den første fredningstiden. En urnegrav kan samtidig romme fire urner. En kistegrav kan foruten å romme en kiste, også romme urner som er satt ned i frigravsperioden. Ved nedsetting av urne innen frigravsperioden, forlenges denne med en ny fri periode.

3.2.4.8 Forholdet mellom bruk av festet grav og fri grav i planperioden

Med bare to års erfaring med nytt lovverk, er erfaringstallene for usikre til å kunne si noe om bestemt om utviklingen her. Det er imidlertid kan anta, er at ved fastsetting av høy festeavgift, vil mange av økonomiske grunner velge å bruke retten til fri grav, altså velge nytt gravsted i stedet for gjenbruk av et allerede festet gravsted. Dette vil ikke bidra til reduksjon av behovet for nytt gravareal.

3.2.4.9 Fredningstid

Fredningstid for kistegrav er den tid som går med for at gravinnholdet skal gå tilstrekkelig i oppløsning, slik at det er bare grove knokler og eventuelle kisterester tilbake.

I en urnegrav skal det ikke være noe å finne. Fredningstiden kan ikke være kortere enn 20 år, gravferdsloven § 8. Både jordart og klima er avgjørende for nedbrytingen, bruk av plastmateriale i kister vil også forsinke nedbrytingen. Det er derfor naturlig at fredningstiden vil variere fra sted til sted, noen steder fra kirkegård til kirkegård og i enkelte tilfelle innen den enkelte kirkegård. I Trondheim var fredningstiden på 25 år frem til 01.01.1997. Etter denne tid er fredningstiden 20 år.

Pga. dårlige jordbunnsforhold på flere kirkegårder, vil det være aktuelt å foreslå øking i fredningstiden.

Problematikken med plastsvøp i kister i perioden 1960 - 1975 (se egen omtale) vil fremtvinge enten kraftig forlengelse av fredningstiden, en øking fra 20 år til 70 år, eller total stenging for gjenbruk. Det samme er tilfelle for en del gravfelt på spesifikke kirkegårder, hvor jordbunnsforholdne er så dårlige at omdanningen skjer meget langsomt eller ikke skjer i det hele tatt.

Det er kirkelig fellesråd med bispedømmerrådets godkjenning som fastsetter fredningstidens lengde.

3.2.4.10 Festetid

Festetid kan ikke være lenger enn 20 år, gravferdsloven § 14. Mange kommuner foretrekker å ha kortere festetid, f.eks, 10 år, den er altså uavhengig av fredningstiden. Festetiden fastsettes lokalt i kirkegårdsvedtektene og er i Trondheim på 20 år . Når festetiden er ute, kan festet fornyes for 10 år. Når det er gått 50 år etter siste gravlegging, kan festet ikke fornyes flere ganger.

3.2.4.11 Anonym gravlegging.

Anonym grav kjennetegnes ved at den etterlatte ikke kjenner gravens plassering. Slike graver plasseres i egne felt. Det er da anledning til å bruke gravstørrelse 0,5m x 0,5m for en urnegrav, men kravet til kistegrav er 1,5m x 3,0m, gravferdslovens forskrifter § 15.

Anonyme graver kan ikke festes og det oppnevnes ikke ansvarlig for graven.

Allerede rundt århundreskiftet ble det første feltet for anonym urnegravlegging anlagt på Tilfredshet kirkegård. Stedet fikk fort det noe uærbødige navnet "Glemselen", et navn arealet har det den dag i dag. I xxxx ble et nytt urnefelt lagt ut for bruk, dette ble utstyrt med et felles minnesmerke med mulighet for pårørende til plassering av avskårne blomster. Det ble i 1999 nedsatt 40 stk urner der. Mange ønsker anonym gravlegging, pårørende vil gjerne benytte den kirkegård de føler tilhørighet til.

Det er svært aktuelt å anlegg felt for anonym urnenedsetting på alle kirkegårder.

3.2.4.12 Dødfødte barn.

Dødfødte barn og aborterte foster ble tidligere lagt ned i ”annen manns” grav i forbindelse med en vanlig kistenedsettelse, uten at samtykke fra fester var innhentet. Denne praksis var vanlig over hele landet. Denne høyst ulovlige og uetiske virksomheten ble stoppet på 80-tallet da det på Tilfredshet kirkegård ble anlagt et anonymt gravfelt til dette bruk. Det ble etter hvert også gitt tillatelse til at de foreldre som ønsket det, fikk egen grav til sitt dødfødte barn. I dag er dette lovhemlet.

Sett ut fra behovet for å spare areal, burde felles felt legges ut på alle kirkegårder og gies et tiltalende preg. Mange ønsker et sted å gå til på sin kirkegård, men har ikke nødvendigvis behov for egen grav.

3.2.4.13 Kremasjon.

Kremasjon er teknisk sett kun en raskere omdanningsprosess enn ved gravlegging i kiste. Mange har imidlertid sterke motforestillinger til kremasjon.

Loven stiller strenge krav til at det er avdøde selv som skal ha uttrykt ønske om kremasjon eller i alle fall ikke ha uttalt seg imot kremasjon. I tider med arealknapphet og trang økonomi, blusser gjerne debatten om øking av kremasjonsprosenten opp.

Om kirkegårdsmyndighet kan eller skal iverksette tiltak for å øke kremasjonsprosenten er et vanskelig spørsmål. Det er usikkert hvilke faktorer som bidrar til å øke kremasjonsprosenten. Det en vet, er at det er større andel kremasjon i sentrum enn i ytre sogn. På Lade økte kremasjonsprosenten merkbart etter at kirkegården bølge stengt for kistenedsettelser. Byens første krematorium ble bygget i 1919 på Tilfredshet kirkegård. I 1962 ble det bygget krematorium også på Lademoen kirkegård. I 1997 ble bygging av nytt krematorium på Moholt igangsatt, til erstatning for de to gamle.

3.2.4.14 Beredskap ved store katastrofer eller epidemier

I senere år har kommunene vært pålagt å utarbeide beredskapsplaner for sin virksomhet. Så også for kirke- og kirkegårdsdrift. Gravlegging etter store natur- eller industriulykker skal etter loven kunne skje innenfor det lovfestede gravplassarealet. Dette krever at en til enhver tid har ferdig opparbeidede arealer i en viss utstrekning. Forutsetningen for å kunne oppfylle dette kravet, er at man til enhver tid har reservearealer til disposisjon. Dette er ikke tilfelle i dag. Behovsanalysen vil ikke ta med seg denne problematikken.

3.2.4.15 Jordbunnsforhold / grunnvannsproblematikk

Det skal være minst 1 m jordoverdekning over kiste og minst 0,3 m jorddybde under kiste før en når fjell, altså minimum jorddybde på 1,8m, jfr. gravferdslovens forskrift § 14. Der det må dreneres må dybden være noe større. For urner er minste jorddybde 1m. Lov eller forskrift stiller ikke særskilte krav til jorda, en er som regel henvist til å anlegge kirkegård på den jord man har. Imidlertid krever forskriftens § 8 at grunnvannspeilet skal ligge minimum 0,3m under underkant av gravlagt kiste eller urne.

Grunnen i de bebygde deler av Trondheim, består hovedsaklig av hav-avsetninger. Havavsetningene består for det meste av silt og leire, altså svært tette masser med stor motstand mot vanngjennomstrømming (lav permeabilitet). Langs Nidelva inn mot Trondheim sentrum finnes et område med elve-avsetninger. Disse består vesentlig av sand- og grusmasser, og har vesentlig større permeabilitet.

Byens kirkegårder ligger i hovedsak i områder med hav-avsetninger, altså på leire eller sterkt leirholdig grunn. Dette fører til store problemer når det gjelder omdanning i gravene. På flere kirkegårder går omdanningen så langsomt at det i henhold til både arbeidsmiljølov og

gravferdslov ikke er tillatt med hverken gravning eller gjenbruk.

Dette er imidlertid et svært ømtålelig tema, da det griper dramatisk inn i pårørendes bestemmelsesrett overfor eget gravsted. Kirkelig fellesråd har fattet vedtak, se pkt. 3.2.4.16 .

3.2.4.16 Bruk av plast som svøp i kister i perioden 1960 - 1975

I perioden 1960 - 1975 var det vanlig at begravelserbyråene svøpte de døde i plastfolie i forbindelse med at de ble lagt i kiste. De gravene som er belagt med slikt innhold kalles i daglig tale for plastgraver. Teknikken sikret en del kvaliteter akkurat rundt begravelstidspunktet, men har i ettertid ført til store problemer når det gjelder omdanning i graven. Det er en rekke momenter som kan innvirke på omdanningsprosessen i en slik situasjon. Momenter som type plast, hvor tett plasten er (hermetisk eller åpen), kistetype, jordsmonnets beskaffenhet og surhetsgraden i jordsmonnet.

Det kan ikke sies med sikkerhet at alle kistebegravelser i perioden omfattes av denne problematikken. Visshet kan først skaffes ved åpning av graven.

I tillegg til gravfredshensyn og etikk overfor avdøde og pårørende, vil usikkerheten rundt hva en vil finne, i stor grad påvirke kirkegårdsarbeiderens fysiske og psykiske arbeidsmiljø. Direktoratet for Arbeidstilsynet har sammen med Norsk Kommuneforbund konkludert med at de for sin del ikke har noe imot at det innsprøytes ulesket kalk i disse gravene, slik at nedbryting av innholdet finner sted, men at forbud mot gjenbruk av disse gravene er det beste, slik Oslo kirkelige fellesråd har vedtatt.

Kirkelig fellesråd i Trondheim fattet i møte 07.05.97 følgende vedtak:

“Kirkevergen gis fullmakt til, i samsvar med § 12, tredje ledd, i “Forskrifter til lov av 07.06.1996 om kirkegårder, kremasjon og gravferd”, å gjennomføre følgende tiltak:

1. Utarbeide oversikt over hvilke felt på de ulike kirkegårder som med stor sansynlighet inneholder uforvitrede rester i graver der fredningstiden er utløpt.
2. Normalt bare tillate nedsetting av urner i brukte graver i de felt som blir registrert å inneholde uforvitrede rester.
3. Tilby berørte fester ny grav på samme kirkegård når kremasjon ikke ønsket. “

Disse gravene er altså ikke lenger tilgjengelige for bruk til kistegravlegging.

I Trondheim dreier det seg om ca. 7000 kistegravplasser som dermed på sikt må erstattes ved nytt areal.

3.2.4.17 Gravlegging i øst-vestlig retning

Fra den første kristne tid her i landet har det vært vanlig å gravlegge de døde i øst-vestlig retning. Det finnes ingen regler om gravens orientering og det er ikke alltid hensiktsmessig eller mulig å etterkomme den tradisjonelle øst-vest retningen.

Forøvrig har kremasjon bidratt til å svekke tradisjonen kraftig.

På kirkegårder som skal dreneres vil retningen på drencsystemet være bestemmende for retningen. På bratte arealer er det gunstig å orientere gravene langs med terrengfallet. Men øst-vest tradisjonen er en vakker skikk som det ikke er grunn til å bryte med om det ikke er nødvendig.

3.2.4.18 Kulturhistorie

Alle kirkegårder, i varierende grad, forteller kulturhistorie og er i seg selv fysiske kulturminner. De har en direkte historiefortellende funksjon som fremkommer gjennom den kultur- og personalhistorie som finnes bevart i gravminneinskripsjonene og selve kirkegårdsanlegget med sin utforming og det bevarte gravutstyret er kunst- og kulturhistoriske manifestasjoner.

Deler av dagens kirkegårder er svært gamle, f.eks. på Lade, Byneset og Havstein. Disse er ikke fredet eller på annen måte underlagt noe vern, hverken arealmessig eller noe av det igjenværende gravutstyr som gravminner, gjerder eller annet. Det vil likevel være helt uaktuelt med etablering av nye gravsted på en del av disse arealene. På enkelte kirkegårder fremstår samlede områder som bevaringsverdige, i andre tilfelle er det bare utstyret på spredte graver som har interesse.

3.2.5 ALTERNATIVE MÅTER Å GRAVLEGGE PÅ.

1. Minnelund

I Trondheim finnes det som omtalt i pkt. xz bare en minnelund og kun for urner. Minnelunder representerer en plassbesparelse, om det anlegges for både urner og kister. Samtidig skal vi huske at det innebærer en anonymisering av døden. En minnelund eller et anonymt gravfelt for kister vil være noe radikalt nytt i vår kultur.

Vi har erfaringer fra våre naboland, Sverige og Danmark. Der har minnelunder til dels vært mye brukt, men spesielt for urner. Etter hvert har man imidlertid blitt mer tilbakeholdende med å anbefale bruk av anonyme kistegravfelt, fordi pårørende i ettertid reagerer på at de ikke kan få påvist den eksakte grav og dermed ikke kan pynte denne med f.eks. blomster.

Ut fra dette, er det fortsatt aktuelt med etablering av minnelunder for urnenedsetting, men ikke å anbefale for kister.

Det bør anlegges felt for anonym urnenedsetting på alle større kirkegrder.

2. Spredning av aske

Gravferdsloven åpner adgang for spredning av aske for vinden etter kremasjon, jfr. §20. Det kan skje i utmark, nærmere bestemt på åpent hav eller på høyfjellet, og ikke i nærheten av bebyggelse eller der bebyggelse kan ventes. Spredning kan ikke foregå på kirkegård, slik som i våre naboland. Asken kan heller ikke strøs i urnegravstedet, loven krever at asken nedsettes i en urnekapsel.

Det er lite sannsynlig at mange i årene fremover vil fremme søknad om askestrøing, altså ingen forventet arealreduskjonseffekt.

3. Privat gravsted

Gravferdsloven åpner adgang for at det kan gies tillatelse til anlegg av privat gravsted når det forligger særskilte grunner for det, jfr. §20. Det forutsettes at det gies tillatelse bare der det vil være knyttet særlig offentlig interesse til gravstedet. Et eks. fra Trondheim er Victoria Baches gravsted på Ringve museum.

3.3 De ulike sogns gravplassbehov

3.3.1 Tabell som viser behov i planperioden, fordelt på antall kister og urner.

Sogn	2000 - 2009		2010-2019		2020 - 2029	
	Kiste	Urne	Kiste	Urne	Kiste	Urne
Vår Frue	79	40	77	39	81	41
Domkirken	143	254	139	247	146	260
Bakklandet	68	95	66	92	80	97
Lade	54	113	53	110	56	116
Lademoen	95	103	93	101	98	106
Strindheim	203	332	197	323	209	340
Ranheim	234	160	233	160	268	184
Charlottenlund	231	180	230	179	265	206
Berg	122	176	122	176	140	202
Strinda	459	328	457	327	527	376
Hoeggen	624	323	704	365	792	411
Tempe	98	43	111	48	124	54
Bratsberg	150		170		190	
Ila	145	68	150	70	164	77
Sverresborg	297	223	308	232	337	253
Byåsen	921	334	956	346	1046	378
Kolstad	512	176	560	193	765	263
Tiller	585	97	740	121	945	157
Heimdal	486	167	607	208	785	270
Leinstrand	40	15	61	19	66	24
Byneset	90	17	112	22	145	28
SUM						

3.3.2 Kirkegårdskapasiten

3.3.2.1 Ranheim kirkegård

har i dag ledighet på 366 nye kistegraver og 241 nye urnegraver.

Ranheim sogn har i 2000-2009 behov for 234 nye kistegraver og 160 nye urnegraver.
Ranheim sogn har i 2010-2019 behov for 233 nye kistegraver og 160 nye urnegraver.
Ranheim sogn har i 2020-2030 behov for 268 nye kistegraver og 184 nye urnegraver.

Kirkegården vil ut fra dette ha brukt opp sin gravressurs om ca. 15 år, og dermed være fullbelagt.

I dag benyttes kirkegården også av Charlottenlund sogn.

Charlottenlund har i 2000-2009 behov for 230 nye kistegraver og 180 nye urnegraver.
Charlottenlund har i 2010-2019 behov for 230 nye kistegraver og 180 nye urnegraver.
Charlottenlund har i 2020-2030 behov for 265 nye kistegraver og 206 nye urnegraver.

Skal Charlottenlund sogn fortsatt bruke Ranheim kirkegård, vil kirkegården være fullbelagt i løpet av 7 år.

Den vil da ikke lenger kunne betjene verken Ranheim eller Charlottenlund som sognekirkegård

I tillegg kommer at det på Ranheim kirkegård er 385 stk plastgraver som i planperioden ikke kan gjenbrukes. 1060 stk. kistegraver omfattes av så dårlige jordbunnsforhold at omdanning i liten grad finner sted. Disse gravene foreslås tatt ut av bruk i planperioden og må "erstattes" på annen måte.

Dette vil øke forbruket av de i dag ledige graver og dermed ytterligere redusere antallet år kirkegården kan være i ordinær bruk.

Det er ikke utvidelsemuligheter i tilknytting til Ranheim kirkegård

Konklusjon:

Ranheim kirkegård bør fremtidig reserveres som sognekirkegård for deler av Ranheim sogn. Det vil for sognet være behov for 6 da nytt areal. Erstatningsarealer for graver som ikke kan gjenbrukes er 16,5 da.

Annet kirkegårdsareal må etableres for Charlottenlund og deler av Ranheim sogn umiddelbart. I planperioden har Charlottenlund sogn behov for 11,3 da, i tillegg må en ta høyde for at Ranheim sogn i perioder kan ha behov for å bruke annet gravareal enn på egen kirkegård. Totalt arealbehov er 33,8 da

3.3.2.2 Moholt kirkegård

har i dag ledighet på 1800 nye kistegraver og 800 nye urnegraver.

Strinda sogn har i 2000-2009 behov for 460 nye kistegraver og 330 nye urnegraver
2010-2019 behov for 460 nye kistegraver og 330 nye urnegraver
2020-2029 behov for 530 nye kistegraver og 375 nye urnegraver

Kirkegården vil i planperioden kunne betjene Strinda sogn som sognekirkegård

I dag er det imidlertid flere sogn som bruker Moholt kirkegård:

Strindheim sogn har i 2000-2009 behov for 203 nye kistegraver og 332 nye urnegraver
2010-2019 behov for 197 nye kistegraver og 323 nye urnegraver
2020-2030 behov for 209 nye kistegraver og 340 nye urnegraver

Berg sogn har i 2000-2009 behov for 122 nye kistegraver og 176 nye urnegraver
2010-2019 behov for 122 nye kistegraver og 176 nye urnegraver
2020-2030 behov for 140 nye kistegraver og 202 nye urnegraver

Hoeggen sogn har i 2000-2009 behov for 634 nye kistegraver og 323 nye urnegraver
2010-2019 behov for 704 nye kistegraver og 365 nye urnegraver
2020-2030 behov for 792 nye kistegraver og 411 nye urnegraver

Tempe sogn har i 2000-2009 behov for 98 nye kistegraver og 43 nye urnegraver
2010-2019 behov for 111 nye kistegraver og 48 nye urnegraver
2020-2030 behov for 124 nye kistegraver og 54 nye urnegraver

Totalt forbruk i første 10-årsperiode er da 1513 kistegraver og 1202 urnegraver.
Skal disse sogn fortsatt benytte Moholt kirkegård vil kirkegården være fullbelagt i løpet 10-11 år og ikke lenger kunne tjene som sognekirkegård for noe sogn.

Som en ekstra problemstilling er det 990 stk plastgraver som i planperioden ikke kan gjenbrukes.

I tillegg er hele den nyere delen av kirkegården anlagt på bløt undergrunnsleire, med tilbakefylling av stedege masse både i drengrofter og i graver. Dette vil redusere omdanningshastigheten i gravene vesentlig. Fredningstid for disse gravene (xxxx stk.) bør forlenges til minimum 60 år, de kan altså ikke gjenbrukes i planperioden. Dette øker behovet for nytt gravareal.

Det er ikke utvidelsesmuligheter i tilknytting til Moholt kirkegård og kirkegården har allerede nådd sin optimale driftsstørrelse.

Konklusjon:

Moholt kirkegård bør reserveres som sognekirkegård for Strinda sogn, eventuelt deler av sogn som i dag benytter kirkegården.

Uten å ta stilling til hvilket sogn eller deler av sogn som fremtidig skal kunne benytte Moholt kirkegård som sognekirkegård, er det klart at arbeid med etablering av ny kirkegård for flere av sognene som i dag bruker Moholt, må igansettes umiddelbart.

Legges behovstall fra Strindheim, Tempe, Berg og Hoeggen til grunn for videre beregning, er behovet for nytt kirkegårdareal i planperioden på 54,4 da, fordelt på 16,5 da (2000-2009), 18 da (2010-2019) og 19,9 da (2020-2029). Plastgravproblematikken utløser et behov på 11,2 da i tillegg. Totalt behov 65,6 da.

3.3.2.3. Havstein kirkegård

har i dag ingen ledighet på nytt gravareal.

I løpet av året vil 900 kistegraver og 450 urnegraver ferdigstilles.

Kirkegården ligger i Sverresborg sogn.

Sverresborg sogn har i 2000-2009 behov for 297 kistegraver og 223 urnegraver
2010-2019 behov for 308 kistegraver og 232 urnegraver
2020-2029 behov for 337 kistegraver og 253 urnegraver

Kirkegården vil i planperioden kunne betjene Sverresborg menighet, men vil da være fullbelagt og allerede mangle urnegravsteder.

I dag benytter også Byåsen sogn Havstein kirkegård som sin sognekirkegård. I tillegg har Ila sogn i perioder hvor Stavne kirkegård har vært fullbelagt, benyttet kirkegården.

Byåsen sogn har i 2000-2009 behov for 921 kistegraver og 334 urnegraver
2010-2019 behov for 956 kistegraver og 346 urnegraver
2020-2029 behov for 1046 kistegraver og 378 urnegraver

Skal Byåsen sogn fortsatt bruke Havstein kirkegård, vil kirkegården være fullbelagt om 8 år.

Som ekstra problemstilling kommer 436 plastgraver som i planperioden ikke kan gjenbrukes. Flere felt på den gamle delen av kirkegården har så dårlig omdanning, at de bør taes ut av bruk eller pålegges utvidet fredningstid. Dette gjelder for 1063 kistegraver som ikke kan gjenbrukes i planperioden. Dette vil øke presset på de i dag ledige graver og utvirke at kirkegården er full før det er gått 8 år.

Det finnes i dag arealer i tilknytting til Havstein kirkegård som kan reguleres til kirkegårdformål.

Konklusjon:

Havstein kirkegård bør fremtidig benyttes som sognekirkegård for Sverresborg og deler av Byåsen sogn. Det er et tankekors at "god" kirkegårdgrunn benyttes til urnegraver. Spørsmålet om urner bør henvises til annet areal må avklares.

Legges tall for Byåsen sogn til grunn, er det behov for 38,8 da nytt kirkegårdsareal, fordelt på 12,2 da (2000-2009), 12,7 da (2010-2019) og 13,9 da (2020-2020). Platgravproblematikken utløser behov for 5 da, i tillegg behøves erstatningsareal for dårlige grunnforhold med 12 da.

3.3.2.4 Tiller kirkegård

har i dag ledighet på 600 kiste-graver og 120 urnegraver.

Det er planlagt (men ikke finansiert) ytterligere utvidelser på 700 kiste-graver.

Tiller sogn har i perioden 2000-2009 behov for nye 585 kiste-graver og nye 97 urnegraver
2010-2019 behov for nye 730 kiste-graver og nye 121 urnegraver
2020-2029 behov for nye 954 kiste-graver og nye 157 urnegraver

Det må bemerkes at dagens kremasjonsprosent i Tiller er ganske lav (30 %) noe som i beregningen gir stort behov for kiste-plasser. I årene fremover kan en kanskje forvente at kremasjonsprosenten vil øke, men vi har valgt å benytte dagens faktiske forhold i den videre beregning og vurdering.

Kirkegården vil være fullbelagt om 10 år, men mangler allerede i dag urnegravsteder.

Endres kremasjonsprosenten vesentlig, vil kirkegården kunne fungere som sognekirkegård for Tiller sogn i planperioden.

I dag er det imidlertid flere sogn som bruker Tiller kirkegård:

Kolstad har i 2000-2009 behov for 512 nye kiste-plasser og 176 nye urneplasser
2010-2019 behov for 560 nye kiste-plasser og 193 nye urneplasser
2020-2030 behov for 765 nye kiste-plasser og 263 nye urneplasser

Heimdal har i 2000-2009 behov for 486 nye kiste-plasser (urner = på Heimdal urnelund)
2010-2019 behov for 607 nye kiste-plasser
2020-2030 behov for 785 nye kiste-plasser

Totalt behov de første 10 år er da 1573 nye kiste-graver og 273 nye urnegraver.

Skal Kolstad og Heimdal fortsatt bruke Tiller kirkegård, vil kirkegården ha behov for utvidelse umiddelbart.

Det er allerede regulert areal for utvidelse av kirkegården, noe utvidelse er prosjektert, men ikke finansiert.

På Tiller kirkegård er det 207 plastgraver som ikke kan gjenbrukes i planperioden.

Selv om kirkegården (som den eneste i Trondheim) ligger på morenemasse, er noen felt på den nye kirkegården meget fuktige. Hvor stort dette problemet er, har en ikke oversikt over nå.

Konklusjon:

Tiller kirkegård bør reserveres som kirkegård for Tiller sogn. Behov for utvidelse i planperioden er 20,4 da.

Legges også behovstallene for Kolstad og Heimdal til grunn, er behovet for nytt kirkegårdareal i planperioden på 67,8 da, fordelt på 12,3 da (2000-2009), 25,5 da (2010-2019) og 30,4 da (2019-2020). Kolstad sogn har et stort behov for urneareal. Det bør anlegges urnelund ved Kolstad kirke for å ivareta dette.

3.3.2.5 Lademoen kirkegård

har i dag 0 ledige kistegraver og x ledige urnegraver.

Lademoen sogn har i 2000-2009 behov for 95 nye kistegraver og 103 nye urnegraver
2010-2019 behov for 93 nye kistegraver og 101 nye urnegraver
2019-2020 behov for 98 nye kistegraver og 106 nye urnegraver

Det er å bemerke at gjenbruksfrekvensen i dag er svært høy på Lademoen, det kan skyldes flere ting, bl.a svært gode grunnforhold, de siste års systematiske sletting av gravsted og at kirkegården er stor og gammel. Den rommer også mange familiegravsteder som gjerne brukes i generasjoner. Det er imidlertid et problem at gravene er gjenbrukt svært mange ganger. Siste gravsetting kan nå gjenfinnes svært høyt i graven. Graven blir dermed ikke lenger egnet for videre gjenbruk.

Etter at Lade kirkegård ble vedtatt stengt for kistebegravelser, bruker også dette sognet Lademoen kirkegård:

Lade sogn har i 2000-2009 behov for 54 nye kistegraver (urner nedsettes på Lade kirkegård)
2010-2019 behov for 53 nye kistegraver
2020-2029 behov for 56 nye kisteplasser

Her er gjenbruksfrekvensen for Lademoen kirkegård lagt til grunn, den kan være noe lav i denne sammenheng.

I dag benyttes kirkegården også av Bakklandet sogn:

Bakklandet sogn har i 2000-2009 behov for 68 nye kistegraver og 95 nye urnegraver
2010-2019 behov for 66 nye kistegraver og 92 nye urnegraver
2020-2029 behov for 70 nye kistegraver og 97 nye urnegraver

Grunnforholdene på Lademoen er gode, ingen graver eller felt behøver forlenget fredningstid av den grunn. Plastgravproblematikken er imidlertid stor og omfatter 1556 kistegraver.

Konklusjon:

Det er umiddelbart behov for nytt gravareal til nye kistegraver, behovet er på bare 7,6 da i planperioden, men allikevel nødvendig. Erstatningsarealer for plastgraver tilsvarer 17,5 da. Det finnes arealer i tilknytting til kirkegården som kan omreguleres til formålet, men dette er for lite til å dekke det totale behov. En kan regne med at presset på Moholt kirkegård av den grunn vil øke.

3.3.2.6 Lade kirkegård

brukes i dag med få unntak, kun til urnenedsettelse.

Kirkegårdens kistegravfelt er ikke anleggsmessig ferdig omregulert til urnegraver. Oversikt over antall ledige graver mangler.

Lade sogn har i 2000-2009 behov for 113 nye urnegraver
2010-2019 behov for 110 nye urnegraver
2020-2030 behov for 116 nye urnegraver

Det antas at kirkegårdsarealet er tilstrekkelig ved nødvendig omregulering og omlegging.

3.3.2.7 Stavne kirkegård

har i dag ledighet på 320 nye kistegraver og 132 nye urnegraver.

Ilen sogn har i 2000-2009 behov for 145 nye kistegraver og 68 nye urnegraver
2010-2019 behov for 150 nye kistegraver og 70 nye urnegraver
2020-2029 behov for 164 nye kistegraver og 77 nye urnegraver

Antallet plastgraver på Stavne er 208 stk. Disse kommer ikke til gjenbruk i planperioden. Et større problem på Stavne er de ekstremt dårlige grunnforholdene. Det ble for en del år tilbake gjort forsøk på å re-drenere et av de gamle gravfeltene. Arbeidet var svært utrivelig og det viser seg nå at effekten er meget dårlig. 1312 stk. kistegraver omfattes av denne problematikken.

Det betyr i praksis at så godt som all kistegravlegging bør skje på nytt areal. Kirkegården har store parkeringsproblemer.

Konklusjon:

Stavne kirkegård bør i løpet av 10 år finne og etablere arealer som utvidelse av eksisterende kirkegård. Arealbehov totalt 20 da.

Urnegrav areal kan med fordel finnes annet sted i sognet.

3.3.2.8 Heimdal urnelund

har i dag ledig 200 urnegraver.

Heimdal sogn har i 2000-2009 behov for 167 nye urnegraver
2010-2019 behov for 208 nye urneplasser
2020-2029 behov for 270 nye urneplasser

Urnelunden har knappe arealreserver og vil være fullbelagt om 13 år. Parkeringsforholdene for kirke og urnelund må bedres.

Konklusjon:

For å sikre at Heimdal urnelund i fremtiden kan betjene i alle fall deler av Heimdal sogn, bør nytt areal finnes og etableres snarest.

Behovet for planperioden vil være 2,7 da

Det er areal tilknyttet Heimdal urnelund som ved omregulering kan nyttes til formålet, men arealet er for lite til å dekke totalt behov. Urnelunden ligger sentralt i Heimdal sentrum, og det er "kamp" om arealene. Det må derfor vurderes om det er riktig å utvide eksisterende urnelund.

Etablering av urnelund på Kolstad, vil avhjelpe arealknappheten i Heimdal sogn, samtidig som trykket på Tiller reduseres.

Kremasjonsprosenten er i dag lavere enn gjennomsnittet for kommunen.

3.3.2.9 Leinstrand kirkegård

har i dag ledighet på 120 kistegraver, ingen urnegravfelt er anlagt.

Leinstrand sogn har i 2000-2009 behov for 40 nye kistegraver og 15 nye urnegraver

2010-2019 behov for 51 nye kistegraver og 19 nye urnegraver

2020-2029 behov for 66 nye kistegraver og 24 nye urnegraver

Konklusjon:

Kirkegården vil bli fullbelagt i løpet av planperioden og må utvides. Det bør snarest anlegges urnegravfelt på eksisterende kirkegård. På grunn av tungvinte driftsforhold (stor høydeforskjell) bør en fremtidig utvidelse vurderes annet sted enn videre nedover jorden.

3.3.2.10 Byneset kirkegård

har i dag ledighet på 227 nye kistegraver og 79 nye urnegraver.

Byneset sogn har i 2000-2009 behov for 90 nye kistegraver og 17 nye urnegraver

2010-2019 behov for 112 nye kistegraver og 22 nye urnegraver

2020-2029 behov for 145 nye kistegraver og 28 nye urnegraver

Kirkegården vil ut fra dette være fullbelagt innen planperioden.

Plastgraver utgjør 245 stk kistegraver. En del av dem befinner seg imidlertid på den gamle delen av kirkegården som allerede er stengt for nedsetting av kister.

Også den nye delen av kirkegården er plaget med for høy grunnvannstand på en del felt.

Konklusjon:

Det må i løpet av planperioden finnes og etableres nytt kirkegårdsareal. Pga. spesielle terrengforhold sydover, bør fremtidig utvidelse legges vest for eksisterende kirkegård.

3.3.2.11 Tilfredshet kirkegård

har i dag ingen nye kistegraver og ingen nye urnegraver.
All gravlegging skjer ved gjenbruk av tidligere benyttet gravareal.

Det er i dag to sogn som bruker kirkegården; Vår Frue sogn og Domsognet.

Vår Frue sogn har i 2000-2009 behov for 79 nye kistegraver og 40 nye urnegraver
2010-2019 behov for 68 nye kistegraver og 9 nye urnegraver
2020-2029 behov for 81 nye kistegraver og 41 nye urnegraver

Domsognet har i 2000-2009 behov for 143 nye kistegraver og 254 nye urnegraver
2010-2019 behov for 139 nye kistegraver og 247 nye urnegraver
2020-2029 behov for 146 nye kistegraver og 260 nye urnegraver

Kirkegården er i likhet med Lademoen kirkegård, sentralt beliggende, stor og gammel, den rommer mange store familiegravsted som gjerne brukes i generasjoner og har med noen unntak gode jordbunnsforhold. Platgraver omfatter x stk. kistegraver. Det er imidlertid et stigende problem at gravene er benyttet til dels mange ganger, og siste gravsetning kan gjenfinnes svært høyt i graven En har i dag ikke oversikt over hvor omfattende dette problemet er.

Konklusjon:

Det er i dag for dårlig oversikt over ledighet og egnethet for gjenbruk til å kunne si noe om behovet for nytt gravareal. Det finnes ikke utvidelsesareal ved Tilfredshet kirkegård. Om det skulle vise seg at kirkegården ikke rullerer, vil de fleste begravelser legges til Moholt kirkegård og presset der vil øke ytterligere.

3.3.2.12 Bratsberg kirkegård

har ingen nye gravfelt. Deler av arealet er grunnlendt og til dels fuktig.

Konklusjon:

Det bør etableres nye gravfelt, behov i planperioden 3 da.